

tak, vélhetően agyonhasználták őket, ezért alig maradt belőlük. (Persze elég kis példányszám-ban jelentek meg.) Ma már ezek felbecsülhetetlen értékek.

A szép kiállítású, a sorozat többi tagjával egyenrangú kötet mindegyik tanulmányát bőséges német vagy angol nyelvű összefoglaló követi. Az apró (sajtó)hibák nem vonnak le a kötet értékéből. (Például a 91. lapon Georg Tanstetter, a 106. lapon egy másik szerzőnél Tanstatter, vagy Johann Spiesshaimer, illetve Spishaimer; egy-két dátumtévesztés: 37. lap 38. lábjegyzetében 1563 helyett 1653 áll, a 108. lap 14. jegyzetében 1542 helyett 1442; a 45. lapon az egyik 3. könyv helyett 2. kell álljon; s a számítógép ördöge is működött egy-egy különleges, a románban használt speciális betű kinyomtatásakor.) Jó lett volna előfeje a tanulmányokhoz és sajnáljuk, hogy az előadók közül nem mindenki küldte el írásban is előadása szövegét. A kötet sokak érdeklődésére számot tarthat, mert Johannes Honterus nemcsak a magyarországi nyomdászat, még inkább a tankönyvkiadás jelentős személyisége, hanem a reformáció, valamint földrajzi, csillagászati és jogi vonatkozásban a tudománytörténet meghatározó, zsenialitásához mérten még mindig nem eléggé ismert alakja. A tudományos ülészak és a kiállítás sokat jelentett e hiány pótlásában, s még fontosabb, hogy e tartalmas kötet meg is örökíti a Honterus megemlékezés eredményeit.

ROZSONDAI MARIANNE

Dörnyei Sándor: Régi magyar orvosdoktori értekezések. Nagyszombat–Buda–Pest, 1772–1849. I. kötet. Bp. 1998. Borda Antikvárium, 308 l. – 2. kötet. Bp. 2001. Borda Antikvárium, 312 l., ill.

A középkori, pécsi, óbudai, pozsonyi kísérletek után az első – immár tartósan működő – orvosi kar hazánkban, Mária Terézia rendeletére, 1769-ben, Nagyszombatban létesült. A kar 1777-ben Budára, majd innen 1784-ben mai székhelyére, Pestre költözött, az első doktori

értekezések kiadására azonban csak 1772-ben került sor. A kötelező orvosdoktori értekezés (dissertatio inauguralis medica) megvédése és kiadása az egyetemi pályafutás lezárását jelentette. A disszertáció nyomtatott formája általában magából az értekezésből és a vizsgán megvédendő tézisek felsorolásából állt. A disszertációk nyelve sokáig latin volt, csupán az 1820-as évektől jelennek meg kétnyelvű, vagy kizárólag magyar nyelvű munkák (nagyjából a feldolgozott disszertációk egynegyedét írták magyar nyelven). E dolgozatok zömének tudományos értéke elhanyagolható, általában ugyanis olyan témákat dolgoztak föl, amelyek a vizsgálónök vagy a bíráló tanár érdeklődési körébe tartoztak (néha a dolgozatokat maguk a tanárok is írták), és céljuk inkább a tájékozottság, a tudományos munkára való alkalmasság bizonyítása volt, semmint újdonságok közlése: eredeti gondolatokat ezért az írásokban elvéve találunk. A disszertációk mégis fontos orvostörténet és kortörténeti dokumentumok, s nem csupán azért, mert gyakran biográfiai, bibliográfiai forrásként használhatók. Egy-egy téma gyakorisága, a feldolgozott irodalom jellege, a nyelvezet, a tanulmányokban megjelenő gondolkodásmód ugyanis mind-mind érdekes adalékul szolgálhat hazai tudománytörténeti, művelődéstörténeti, nyelvészeti, vagy éppen terminológia-történeti kutatás számára, a magyar orvospérezés története szempontjából pedig e munkák ismerete és további elemzése egyértelműen nélkülözhetetlen. (Itt jegyezzük meg, hogy a hazai orvostársadalom nagy része az egyetem alapítása után is külföldön szerzett doktori címet: a külföldön írt disszertációk feldolgozása egy majdani harmadik kötet témája lesz).

Dörnyei Sándor több évtizedes, sokszínű – és véleményünk szerint eddig kellően el nem ismert – tudománytörténeti és bibliográfusi munkássága szerencsénkre a disszertációk területére is kiterjedt. Fáradhatatlan szorgalommal gyűjtötte egybe adatait – hazai és külföldi forrásokból egyaránt – figyelme azonban nem csupán a bibliográfiai adatok rögzítésére, az életrajzok rekonstruálására és a könyvészeti szempontok figyelembevételére terjedt ki, hanem a disszertációk szövegére, tartalmára is. Ennek köszön-

hetjük a sok remek annotációt és utalást, amely ezt a kiadványt különösen értékesé teszi és az átlagos bibliográfiák színvonalára fölé emeli. Ugyancsak fel kell hívnunk a figyelmet a terjedelmes, adatokban, szempontokban és gondolatokban gazdag bevezető tanulmányra, amely a maga nemében és témájában egyedülálló és hazai vonatkozásban kétség kívül minden további ezirányú kutatás kiindulási pontja lesz. E tanulmányban olvashatók olyan részek is, amelyeket Dörnyei előtt senki még meg nem írt, a közölt nyelvi, könyvészeti statisztikák mellett rendkívül érdekes például a disszertációk kereskedelmi forgalmáról, eredetiségéről, magyar nyelvtörténeti jelentőségéről írott fejezet.

Hasonló bibliográfia összeállításával eddig ketten próbálkoztak Magyarországon: Győry Tibor – Szinyei József könyvészetét kivonatolva – összeállítása (1900) azonban nem csupán bibliográfiai adataiban hiányos, hanem a disszertációk jelentős részét még címről sem ismeri, Réti Endre jóval színvonalasabb munkája (1974) pedig számos hibával terhes és teljesnek sem mondható. A jelen bibliográfia 919 tételt tartalmaz és a jelenleg ismert valamennyi hazai disszertációról pontos leírást közöl: Dörnyei Sándor kötetének különös értéket ad, hogy a szerző – benyomásunk szerint – minden munkát a kezébe vett és átolvasott, hibákra alkalmat adó szekundér forrásokból soha nem dolgozott.

A bibliográfia felépítése egyszerű és áttekinthető: Az egyes disszertációk a szerzők nevének abc-sorrendjében, folyamatosan számozva követik egymást. A teljes bibliográfiai leírás után a szerzők adatai következnek (névvariációik és vallásuk megjelölésével is, ami szintén újdonsága e feldolgozásnak), azt is megtudhatjuk, ki nek ajánlották írásaikat (a pártfogó neve gyakran bizonyul lényegesnek az életrajzi kutatásokban), ezután a dolgozat tartalmi kivonatával ismerkedhetünk meg, legvégül pedig a lelőhely megjelölését találjuk. A leírásokat portrék és az értekezésekből átvett illusztrációk egészítik ki.

A második kötet végén találjuk a mutatókat, amelyek kronológiai szempontból, a tárgyak,

a helyek, intézmények, illetve a nevek alapján segítik a tájékozódást és a visszakeresést. (A névmutató azoknak a személyeknek a nevét is tartalmazza, akik csupán az ajánlásokban szerepelnek!) Dörnyei bibliográfiájának egyik vitathatatlan érdeme a könyvészeti adatok rendkívüli pontossága, s ez a megbízhatóság – amely minden hasonló munka legfőbb erénye – az életrajzi adatokra és egyéb közlésekre is vonatkozik (noha nyilván a szándékolatlan rövid biográfiák még itt-ott javíthatók és bővíthetők, amint azt az első kötethez fűzött későbbi pótlások is bizonyítják).

A Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár dolgozójaként, kollégáimmal együtt, Dörnyei disszertáció-bibliográfiájának első kötetét évek óta, rendszeresen használjuk kutatáshoz, olvasók tájékoztatásához. Megvallom, eddig nem találtunk benne hibát, vagy egyéb hiányosságot. S ennél többet, azt hiszem, nem mondhatok.

A belbecs után a külsínről is néhány szót: A szép kiállítású, igényesen szerkesztett, remek minőségű illusztrációkkal ékített kötetek sajnos „paperback” kiadásúak, ami – tekintve gyakori, forrásként való használatukat – nem túl szerencsés, bár kétségtelenül olcsóbb megoldás. Ugyancsak érthetetlen számomra, hogy az egyébként kitűnő tipográfiájú könyv szövege miért nem „sorkizárt” – ez a hiányosság nem bántó ugyan, de enyhén zavaró, mert hasonló színvonalú kiadványok esetében szokatlan.

Végül ne feledkezzünk meg a kötetek kiadójáról, a Borda-Antikváriumról sem. A tudós antikvárius-házaspár, Borsa Gedeon, Knapp Éva, Ecsedy Judit és Buda Attila értékes, bár kétségtelenül szűk olvasói körnek szóló könyvészeti munkáinak és a jelen kötetnek nem csupán szponzorálásával, hanem gondozásával és kiadásával minden dicséretet megérdemel. A Borda Antikvárium teljesítménye reméljük, példaképpen szolgál majd azon tehetősebb honfitársainknak, akik nem csak könyvek olvasásában, de létrehozásában is örömeiket lelnék.

MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS